

Ayağımızda Taşıdığımız Kültür

Çorap

Çorap deyip geçmeyin. Her gün giydiğimiz çorapların uzun bir geçmişi var. Eski Yunanlı şair Hesiodos hayvan kılından örülen bir ayakkabı astarı olan "pilo"den söz ediyor eserlerinde. Romalılarınsa ayaklarına, bacaklarına, bileklerine meşin ya da kumaş bantlar sardıkları bilinir. İlk olarak MS 2. yüzyıldan başlayarak keçe ya da hayvan postundan kesilerek dikilen, ama esnek olmayan çorap benzeri giyeceklerin üretildiği de biliniyor.

Dilimizdeki çorap sözcüğü Farsça kökenli. Farça "gorab" sözcüğü, Arapça'ya "curab" ve buradan da Türkçe'ye "çorap" olarak geçmiş, Türkçe'den de Balkan dillerine girmiş. Anadolu'da tarih boyunca çoraba çok önem verildi. Çorapların yapıldığı malzemeden, üzerindeki motiflere dek pek çok şeyin bir anlamı vardı. Tıpkı kilimlerde ya da oyalı mendillerde olduğu gibi

çorabın üzerindeki şekiller, ören kişinin duygularını yansıtır, çevresindekilere isteğini anlatırdı. Sevda, hasret, sevinç ya da üzüntü çorapların desenlerinde dile gelirdi.

Yün çorapların burun ve topukları çok kolay yıpranır. Bundan dolayı çoraplara yama yapmak zorunda kalmamak için, çorap örülürken topuk ilmekleri ayrı bir şişe alınarak, topuk gövde tamamlandıktan sonra ayrı, üçgen biçimli bir parça olarak örülürdü. Topuklar eskidiğinde ana gövdeye zarar vermeden bu bölüm sökülür ve ilmekler halinde yeniden örülerek çorap tamir edilirdi.

Bu işleme "arnaşmak" adı verilirdi. Çarşıdan alınan çoraplar yekpare, yani tek parça olduğu için yama gerektirirdi.

Eski zamanlarda Avrupa'da çorabın bilinmediği söyleniyor. İngilizce çorap

anlamına gelen "sock", ve

"stocking"ın sözcüklerinin kökeni

olan Latince "soccus", aslında alçak topuklu hafif ayakkabılar için kullanılan sözcüktü. Romalılar bu sözcüğü Eski Yunanlılardan almıştı. Eski Yunanlıların giydiği skyhos, yani ayağa dolanan bir posttan yapılan hafif ayakkabılar, Romalılar zamanında, Britanya Adalarının işgali sırasında buraya taşındığında, çizmenin içine giyilerek ayakların korunabileceğini gören Anglosaksonlarca benimsendi. Avrupa'nın güneyinde uzun çoraplar kadın işi kabul edilirdi. Bunun yanında Katolik kilisesi beyaz ketenden diz üstüne çıkan çorapları papazların tören giysisi olarak kabul etmişti. 14. yüzyılda çoraplarla pantolonlar neredeyse aynı amaçla giyilmeye başlanmıştı. Pantolon yerine geçen uzun ve dar çoraplar erkeklerin giyim seçimlerinde ön sırada yer alıyordu.

El örgüsü çoraplar günümüzdeki biçimini 17. yüzyılda almıştı. İlk örgü makinesini icat eden William Lee'ye, dokuduğu çorapların İspanya'dan ithal edilen ipekli çoraplardan daha kaba olduğu gerekçesiyle Kraliçe I. Elisabeth patent vermemişti. Lee, sonraları makinesini geliştirip daha ince çoraplar üretmeyi başardıysa da, el örgücülerine zarar vermesinden korkulduğu için patent isteği yine geri çevrildi. 1610'da Fransa'da ölen Lee'nin erkek kardeşi İngiltere'ye geri dönerek mekanik dokuma sanayiini başlattı.

Lee'nin makinesi, dönemine göre oldukça gelişkindi; uzun yıllar boyunca kullanılan tek örgü makinesi olarak kaldı. Bu tezgâhın çalışma ilkelerinden modern makinelerde de yararlanılmıştı. Özgün makinedeki yaylı, kancalı iğneler günümüzün modern makinelerinde hâlâ kullanılıyor. Dikişsiz çoraplar, 19. yüzyılın ortalarında geliştirilen çembersel makinelerde örülürdü. Bunlarda yapılan örgüdeki ilmek sayısı çoğaltılıp azaltılamadığından, yüz yıla yakın bir süre, çoraplar düz bir boru gibi örülmüştü. Doğal olarak bu çoraplar bacağı günümüzdeki kadar iyi sarmıyordu.

Fransız ansiklopediciler Diderot ve D'alambert, hazırladıkları ansiklopedinin önemli maddelerinden birini de çoraba ayırmışlardı. Bunun en önemli nedenlerinden biri, çorap makinelerinin dönemin en gelişmiş makineleri olmasıydı. Şöyle diyorlardı: "Bacaklarımızı örtmeye yarar giysi parçasına çorap

adı verilir. Çorap yünden, deriden, bezden, kumaştan ve ipekten yapılır. İğneyle örülür ya da tezgâhta dokunur.

Tezgâhta yapılan çorap ve kullanımı burada betimlenecek... Bu ürünü yapmakta kullanılan tezgâh, en karmaşık makinelerden biridir. Bu makine adeta, sonucu çorabın üretilmesi olan tek ve benzersiz bir akıl yürütme gibidir.

Makinenin parçaları arasında öyle büyük bir bağımlılık vardır ki bu parçalardan birini çıkarmak ya da

önemli olmadığı düşünülen birinin şeklini değiştirmek, bütün mekanizmanın bozulmasına yol açar... Çorap örülürken işçinin el hareketlerindeki ustalık ve incelik insanı hayran eder. İşçi her hareketinde bir ilmek atar ancak. Ama bir makinenin tek hareketle yüzlerce ilmek atmasının, yani bir anda işçinin elinin ancak birkaç saatte yaptığı çeşitli hareketleri yapmasının yanında bu nedir ki?"

1938 yılında naylonun bulunuşunun ardından sanayi, ipek bağımlılığından kurtulmuş, bir yandan da dayanıklılığı daha artmış olan naylon çoraplar yavaş yavaş piyasaya sürülmeye başlanmıştı. Amerika'da üretilen ilk naylon çorapların, naylon günü ilan edilen 15 Mayıs 1940'ta satışa çıkarılacağı duyurulmuştu. Dükkanlar açılmadan önce önlerinde oluşan kuyruklarla, çoraplar daha o gün tükendi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında üretilen naylon, paraşüt ya da çadır bezi için kullanıldığından naylon çoraplar karaborsaya düşmüştü. Öyle ki bazı kadınlar sanki çorap giyiyorlarmış gibi görünmek için bacaklarını beje boyayıp, siyah dikiş çizgileri çizer olmuşlardı.

Naylon çoraplar yıllar boyunca "kaçmasıyla" kadınların başına birçok sorun açtı. Yıllar içinde naylon çorapların kalitelerinin artması ve pamuklu çorapların daha çok tercih edilir olmasıyla bu sorunlar aşıldı. Çorap boylarının uzayıp külotlarla birleştirilmesiyle doğan külotlu çoraplar, özellikle soğuk kış günlerinde kadınların en gözde giysilerinden biri. Öte yandan çorap, ortaçağda şövalyelerin giymeyi seçtiği "tayt"ı da yeniden gündeme getirdi. Kadınlı erkekli her yaştan birçok insan artık çorap gibi tayt giymeyi de normal karşılıyor.

Gökhan Tok

Kaynaklar

Emiroğlu, K., *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, Dost Yayınları, 2001
Diderot&D'alambert, *Ansiklopedi*, Çeviren: Selahattin Hilav, Yapı Kredi Yayınları, 1996